

## HITELINFORMÁCIÓS RENDSZEREK

### Gyakorlat és fejlődési irányok

#### I. Bevezetés

A magyar bankszektorban az 1990-es évek végétől a lakossági hitelezés jelentős mértékű fellendülése tapasztalható, ami más feltörekvő és tranzíciós országokhoz hasonlóan Magyarországon is elsősorban a gazdasági fellendüléssel együttjáró pénzügyi liberalizációnak tulajdonítható. A gazdasági növekedés megszilárdulása és a várható EU-tagság a háztartások reáljövedelmének fokozatos emelkedését vetíti előre, és ez a háztartások részéről a fogyasztási és beruházási kereslet növekedéséhez vezet, ami alapján a hitelállomány további, jelentős mértékű növekedése valószínűsíthető. Ezzel egyidőben a bankrendszer háztartások számára nyújtott hiteleinek kínálata is növekszik részben a visszafizetési kockázat csökkenése, részben pedig üzletpolitikai megfontolások miatt. Hasonló folyamat játszódott le a kevésbé fejlett EU tagországokban is az 1990-es évek során, ahol a háztartási szektor hitelállománya a múltban a fejlettebb országokhoz képest jóval alacsonyabb volt, és az 1990-es években egy új, jóval magasabb szinthez való közeledés ment végbe. Portugáliában például a háztartási szektor pénzügyi kötelezettségei 1990 és 2000 között a GDP 15%-áról 62%-ára nőttek, ami rendkívül meredek emelkedés egy évtized alatt. Magyarországon a lakosság bankrendszerrel felvett hitelállománya a GDP 6%-a körül alakult 2001-ben, ami az eurózóna 46% körüli átlagos mutatójához képest igen alacsony.

Magyarországon először a fogyasztói és személyi hitelezés lendült fel az 1990-es évek végén, ami azzal magyarázható, hogy ezen típusú hitelek kisebb törlesztő részleteket igényelnek és futamidejük rövid, illetve mert a jelzáloghitelezés intézményi és jogi feltételei nagyon elmaradtak voltak. A jelzáloghitelezés intézményi feltételeinek megteremtését követően hamarosan ezen hitelek is dinamikus növekedésnek indultak. Az EU-országokban az ingatlanhitelek/GDP aránya többszörösen meghaladja a fogyasztási hitelek/GDP arányt, míg Magyarországon a fogyasztási hitelek állománya még 2001-ben is majdnem kétszerese volt az ingatlanhitel állománynak. 2000 óta azonban az ingatlan-hitelállomány növekedési üteme meghaladja a fogyasztási hitelekét, és ez a tendencia a jövőben is folytatódni fog. Az ingatlanhitelezés tömegessé válásának nagy hatása lesz, hiszen ez a fajta a hosszúlejáratú, relatíve nagyösszegű hitel, képes szignifikánsan megemelni a háztartások eladósodottsági szintjét.

Mindezek alapján várható, hogy Magyarországon a lakossági finanszírozás a jövőben még intenzívebbé válik, és ez a tevékenység lehet a banki közvetítés mélyülésének fő motorja. Az eladósodottsági szint növekedése természetes folyamat, ez ugyanis

---

<sup>1</sup> A tanulmány a szerzők nézeteit tartalmazza, így nem feltétlenül tükrözi az MNB hivatalos álláspontját.

lehetővé teszi a háztartások számára fogyasztásuk életciklusuknak megfelelő simítását. Noha valószínűleg a magyar háztartások hitelállományának növekedése nem lesz olyan gyors és robbanásszerű, mint egyes kevésbé fejlett EU-országokban, a folyamat mindenképpen a bankrendszer hitelkockázati kitettségének növekedésével jár együtt. A lakossági hitelezés gyors felfutása nagy kockázatokat hordozhat a bankrendszer számára, hiszen a bankok kevesebb tapasztalattal rendelkeznek ebben az üzletágban, a hitelbírálati rendszer kevésbé kiforrott, mint a vállalati üzletágban. **A hatékony kockázatkezelés és scoring rendszer kialakítását jelentős mértékben akadályozza, hogy a magánszemélyek fizetőképességéről és készségéről, valamint eladósodottsági szintjéről a bankok nem rendelkeznek megfelelő információval.** Nagyon lényeges kockázati tényező továbbá, hogy a fejlett országokkal ellentétben hazánkban az elmúlt évtizedekben a háztartásoknak nem gyülemlett fel tapasztalata a lakossági hitelek kezelésében piacgazdasági körülmények között, és kevésbé vannak tisztában adósságviselő képességükkel, mint a fejlett országok lakossága. Nem elhanyagolható az sem, hogy a lakossági hitelezés felfutásának kezdete, 1998 óta Magyarországot stabil gazdasági növekedés jellemezte, így nem volt lehetőség egy esetleges gazdasági visszaesés következményeinek megtapasztalására. Egy a közelmúltban íródott és a háztartások eladósodási hajlandóságát vizsgáló tanulmány<sup>2</sup> kimutatta, hogy az eladósodási hajlandóságot növeli, ha az adott háztartásnak már volt korábbról hitele, azaz tisztában van az eladósodáshoz kapcsolódó teherviselő képességével. A vizsgálat ugyancsak rámutatott arra, hogy a fiatal háztartások eladósodási hajlandósága – összhangban az életciklus elmélettel - nagyobb, Magyarországon ez a különbség még inkább jellemző a korábbi generációk eladósodással kapcsolatos negatív tapasztalatai miatt.

A lakosság adósságviselő képességére vonatkozóan intő jel, hogy bár a GDP-hez és a rendelkezésre álló jövedelemhez viszonyított eladósodottsági szintek nemzetközi összehasonlításban igen alacsonyak, a felzárkózás üteme – a bankok prudens hitelezése mellett – nem lehet túlzottan gyors a pénzügyi vagyon relatív alacsony szintje miatt. Az 1. táblázatból látható, hogy a pénzügyi kötelezettségek/pénzügyi eszközök mutatóban nincs olyan jelentős különbség, mint a szokásos, GDP-hez vagy rendelkezésre álló jövedelemhez viszonyított eladósodottsági mutatókban.

### 1. táblázat

#### Pénzügyi kötelezettségek/pénzügyi eszközök 2000-ben (%)

Magyarország (2001)	12,5
Olaszország	13,0
Egyesült Államok	15,2
Franciaország	19,5
Nagy-Britannia	25,7
Japán	28,2
Kanada	31,5
Németország	41,1

*Forrás: OECD és MNB.*

<sup>2</sup> Árvai, Zs. és Tóth, I. J. (2001)

Fontos megemlíteni, hogy a fentieken túl nem elhanyagolható a makrogazdasági tényezők szerepe, ezen kockázatok mérséklése azonban elsősorban a gazdaságpolitika feladata, míg a hitelkockázat mikroszintű kezelése a bankoké.

**A hitelkockázat felmérésében és kezelésében nagy segítséget nyújthatnak az adós- és hitelinformációs rendszerek**, ugyanis a nemzetközi gyakorlatban a lakossági hitelkockázatkezelés és hitelbírálat egyik legfontosabb eszköze a hitelreferencia szolgáltatókon keresztül a természetes személyek hitelképességéről szerzett információk felhasználása. Az információcserén alapuló adós- és hitelinformációs rendszerek kialakításának legfőbb ösztönzője a hitelpiacokra jellemző adverse selection probléma, amely a hitelező és a hitelfelvevő közötti információs aszimmetriából ered, azaz abból, hogy a hitelfelvevő pontosabb információkkal rendelkezik a saját hitel visszafizetési hajlandóságáról és képességéről, mint a hitelező<sup>3</sup>. A hitelkérelmezőkkel kapcsolatos pontosabb és kiterjedtebb információk elérhetősége a hitelpiacok hatékonyabb működését eredményezi, mivel a hitelezők számára lehetővé teszi a visszafizetési kockázat pontosabb megítélését, és így a kérelmező hitelkockázatának jobban megfelelő hitelarázást. Azaz a jó adósok alacsonyabb kamatok mellett juthatnak hitelhez, mint a kockázatosabb kérelmezők. Pagano és Jappelli (1993) kimutatja, hogy az információcsere csökkenti az adverse selection problémát és növeli a hitelezés volumenét. Az adós- és hitelinformációs rendszereknek további előnye, hogy csökkentik a morális kockázatot és fegyelmező erővel hatnak a hitelfelvevőkre, ugyanis az adós hiteltörténetének nyilvántartása negatív ösztönzőként hat a fizetési késedelmekre, hitel visszafizetésre, illetve a túlzott eladósodásra, hiszen jövőbeni hitelkérelmeiknél ezek az információk befolyásolják a kérelem sikerességét és a hitelnyújtás feltételeit.

Bármennyire is úgy tűnik a fenti érvelés alapján, hogy a hitelezők számára csak előnyös lehet önkéntes alapon adós- és hitelinformációs rendszereket létrehozni, ez azonban nem minden körülmények között igaz. Vannak olyan esetek<sup>4</sup>, amikor az információcsere egyes hitelezőknek veszteséget, másoknak pedig nyereséget okoz. Ilyen eset például, ha a hitelfelvevőkre vonatkozó információk túlzottan egyenlőtlenül oszlanak meg az egyes hitelezők között, ekkor ugyanis a többi szereplőnél jóval több felhalmozott információval rendelkező(k) számára nem éri meg megosztani az információit a többiekkel, mivel a hozzájárulása révén fokozódó versenyfeltételekből adódó potenciális profitvesztése nagyobb, mint a cserébe kapott (kisebb mennyiségű) információból fakadó potenciális profitnyeresége. Ebben a helyzetben a legnagyobb szereplő(k) megakadályozhatják az önkéntes érdemi információcserét. Egy másik végletes esetben a hitelpiac túl elaprózott, és a szereplők nagy száma miatt nehézkes közöttük a koordináció, és egyenként túl gyengék érdekeik érvényesítéséhez.

A fenti helyzetekben is igaz azonban, hogy az adverse selection és morális kockázat csökkentéséből fakadó előnyök miatt társadalmilag optimális egy jól megtervezett adós- és hitelinformációs rendszer bevezetése. Ilyen rendszerek létezésének további, nem elhanyagolható előnye, hogy információt szolgáltatnak a pénzügyi stabilitásért

---

<sup>3</sup> A hitelezésre jellemző aszimmetrikus információ és adverse selection problémák tárgyalását lásd Stiglitz és Weiss (1981) nagyhatású cikkében, amely az adós- és hitelinformációs rendszerek létjogosultságának elméleti alapjául is szolgálhat.

<sup>4</sup> Részletesebben lásd pl. Pagano és Jappelli (1993).

felelős intézmények számára a pénzügyi rendszer felügyeletéhez és a kockázatok feltérképezéséhez. Ezért ha a hitelezők nem hajlandók önkéntes alapú információcserére, ésszerű egy kötelező információcserén alapuló rendszert bevezetni. A kötelező információcserén alapuló hitelnyilvántartó rendszerek és az önkéntes, piaci alapon szerveződő credit bürok részletes tárgyalását lásd az 2. fejezetben.

Mind az önkéntes, mind a kötelező információ cserén alapuló rendszerek esetén felmerül a kérdés, milyen típusú információk szerepeljenek az adatbázisban. Bár a világon több példa található negatív listás hitelnyilvántartásra, **a nemzetközi gyakorlatra mégis inkább a pozitív listás rendszerek a jellemzőek**, amelyek a hitelfelvevő hiteltörténetének nemcsak a negatív eseményeit (késedelmes vagy nem fizetés) tartalmazzák, hanem jóval teljesebb képet adnak az adott személy hitelképességéről (azaz a hitelkéssedelemmel nem rendelkező természetes személyek fizetési szokásaira, fizetési hajlandóságára és fizetőképességére vonatkozóan is rendelkeznek adatokkal). A pozitív listás rendszerek dominanciája nem véletlen, ugyanis ezen adatbázisok alapján a hitelezők jóval megbízhatóbban tudják előrejelezni modelljeik segítségével az adott személy kockázatosságát. A credit bürok információtartalmának vizsgálatára több tanulmány is született<sup>5</sup>, különösen figyelemre méltó Barron és Staten (2000) tanulmánya, amely többek között credit scoring modell szimulációkat tartalmaz arra vonatkozóan, milyen különbségeket eredményez a pozitív és a negatív vs. csak negatív adatokhoz való hozzáférés a lakossági hitelek elérhetőségére és a visszafizetési arányra (ezáltal a hitelek költségére) nézve. A szerzők az ausztrál, kizárólag negatív listás rendszer változójának felhasználásával elvégzett credit scoring szimulációt (korlátozott modell) hasonlították össze az amerikai, pozitív és negatív információkat tartalmazó (teljes) modell szimulációjával. Az eredmények egyértelműen a pozitív listás rendszer előnyeit támasztották alá, és a tanulmány következtetéseit a következőkben lehet összefoglalni:

- Adott hitelkérelem elfogadási arány mellett a korlátozott, negatív listás modell szimulációja jóval magasabb visszafizetési arányokat eredményezett, mint a teljes, pozitív listás modell. Ez magasabb kockázati prémiumot, azaz magasabb hitelkamatokat von maga után a negatív listás rendszerben. Más negatív hatások is felléphetnek a hitelezés volumenének növekedésével párhuzamosan, ugyanis az új ügyfelek kockázatának kevésbé pontos értékelése miatt nőhet az önrész aránya, magasabbak lehetnek a hitelhez kapcsolódó díjak vagy alacsonyabbak a hitelkeretek.
- Adott visszafizetési arány mellett a negatív listás modellben szignifikánsan alacsonyabb a hitelkérelem elfogadási arány, azaz a jó adósok egy részének kérelmeit elutasítják. Mindez visszafogja a lakossági hitelnyújtás volumenét, és különösen érzékenyen sújtja a magasabb kockázatú rétegeket (pl. fiatal, rövid hiteltörténettel vagy alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők).

Az egyik legteljesebb információszolgáltatással jellemezhető pozitív listás rendszerrel rendelkező ország, az USA negyedszázados tapasztalatai alapján számos más előny is kimutatható. Egyrészt alakossági hitelek elérhetővé váltak a korábban túlzottan kockázatosnak tartott háztartások számára is, és így szélesebb rétegek számára vált

---

<sup>5</sup>Lásd pl. Chandler és Parker (1989) és Chandler és Johnson (1992).

lehetővé az életciklusuknak megfelelő fogyasztásimítás. A credit bürók révén elérhető információk híján egy hasonló mértékű hitelexpanzió a múltban a rossz hitelek jóval magasabb arányát eredményezte volna. Másrészt ahogy az ügyfelek függetlenedtek korábbi bankjuktól, a lakossági szolgáltatások terén erősödött a verseny, mivel a hitelinformációs rendszerek révén más hitelezők is jól fel tudták mérni a kockázatukat és ennek megfelelően árazni a hiteleket. Ez erősítette a versenyt a többi pénzügyi szolgáltatás terén is, hiszen az ügyfelek többé nem voltak egyetlen bankhoz „kötve”. A verseny nemcsak a bankok között élénkült meg, hanem új nem-banki szereplőket is a hitelpiacra való belépésre ösztönzött, ami által az árverseny még intenzívebbé vált és ösztönözte a termékfejlesztést. Barron és Staten (2000) megállapítja, hogy a felelősen kezelt személyi hitelinformációk hozzáférhetősége nagyban hozzájárult az amerikai pénzügyi szolgáltatások elmúlt évtizedben tapasztalt jelentős mértékű fejlődéséhez.

A tanulmány további részében az EU országok, valamint Cseh- és Lengyelország hitelnyilvántartó rendszereinek és credit büróinak főbb jellemzőit mutatjuk be kitérve a legújabb nemzetközi tendenciákra és szabályozási kezdeményezésekre. A harmadik fejezetben a magyarországi helyzetet bemutatva kitérünk a hitelreferencia szolgáltatás kialakításának folyamatára, a jelenleg működő hitelinformációs rendszerekre, valamint a lakossági pozitív listás hitelinformációs szolgáltatás bevezetésének legfontosabb kérdéseire.

## II. Nemzetközi tapasztalatok

Az alábbi, nemzetközi kitekintést nyújtó részben az Európában működő hitelinformációs rendszerek főbb jellemzőit tekintjük át<sup>6</sup>. Noha a világ legfejlettebb és legteljesebb hitelinformációs rendszerével az Egyesült Államok<sup>7</sup> rendelkezik, tanulmányunk mégis az európai rendszerekre koncentrálna, mivel hazánk EU csatlakozási szándéka miatt az európai országok szabályozása és gyakorlata az, ami a számunkra a jövőben releváns lesz. Ráadásul az intézmények változatosságának köszönhetően, Európa megfelelő helyszín az ilyen típusú információ megosztás jellemzőinek és hatásainak tanulmányozására. Külön megvizsgáljuk továbbá a hitelreferencia szolgáltatás jelenlegi helyzetét a régió országaiban is (Csehország és Lengyelország).

Az Európai Unión belül minden ország rendelkezik olyan - egy vagy több - szervezettel, amely az ügyfeleknek nyújtandó pénz- és árukölcsönök elősegítése érdekében **hitelreferencia szolgáltatással** támogatja a hitelezés biztonságát. Definíció szerint a hitelreferencia szolgáltatás **a hitelekről, illetve kölcsönfelvevőkről szóló adatok begyűjtését, feldolgozását, nyilvántartását és meghatározott riportokon keresztül a hozzáférés biztosítását jelenti.**

---

<sup>6</sup> A tanulmány publikus hitelnyilvántartó rendszereket bemutató része alapvetően az alábbi cikkekre támaszkodik: Jappelli-Pagano: Public Credit Information: a European Perspective, CSEF, University of Salerno and CEPR, May 2000

<sup>7</sup> Az amerikai hitelinformációs rendszerekkel kapcsolatban lásd pl. Barron és Staten (2000) tanulmányát. A világ további országainak hitelinformációs rendszereit tárgyalja Miller (2000).

A hitelreferencia szolgáltatást nyújtó hitelinformációs rendszereknek alapvetően két típusát különböztethetjük meg:

- a) Kormányzati háttérű (publikus) **hitelnyilvántartó** rendszerek (KHR)<sup>8</sup>
- b) Piaci alapon szerveződött **credit bürók** (CB)

Néhány országban az információ megosztás kizárólag hitelnyilvántartón (KHR) nyugszik. Másol, a kötelező információ csere együtt létezik az önkéntes cserével, amit a credit bürók hajtanak végre. Ez esetben a credit bürók működési területét jelenleg a kötelező információ csere szabályozásából adódó piaci rések jelentik. És megint más helyeken a hitelnyilvántartók hiányoznak, a hitelezők hitelinformációkat önkéntesen a credit büróknak nyújtanak. A hitelinformációs rendszerek működését tovább árnyalja, hogy az alapvető szerveződési típusok – központi hitelnyilvántartók és credit bürók - egyaránt léteznek a vállalati és a háztartási hitelpiacon is. De az egyes országok között eltérés mutatkozik abban, hogy a hitelpiacokon belül a hitelnyilvántartók milyen tényleges piaci szegmens fednek le az adatszolgáltatók, illetve az adósok szempontjából.

A kormányzati háttérű hitelnyilvántartó rendszereket jellemzően az adott ország központi bankja üzemelteti<sup>9</sup>. Fő jellemzője a törvény általi szabályozottság, amelynek segítségével a központi bank megköveteli a felügyelete alá tartozó pénzügyi intézményektől, hogy adatot nyújtsanak a hiteleikről és kölcsönfelvevőikről. Ezt követően az eredeti adatszolgáltatók automatikusan kapnak vissza vagy lekérhetnek aggregált riportokat. A credit bürók önkéntes alapon, a piaci igények által életre hívottan alakulnak, vagy a gazdasági szereplők által közösen vagy piac-orientált üzleti vállalkozásként üzemeltetve. A hitelezők, azért hogy információikat átadják a credit büróknak, exkluzív hozzáférést kapnak a közös adatbázishoz.

A hitelnyilvántartó rendszerek és credit bürók kombinációjaként előfordul, hogy az információk kötelező cseréjét a központi bankok szervezik együttműködve magán lebonyolítással, azaz a tényleges információcsere a kölcsönfelvevőkről credit büró közvetítésével történik.

## **2.1 Az EU tagországokban működő hitelnyilvántartók (KHR) általános áttekintése**

A hitelnyilvántartók „olyan információs rendszerek, amelyek hitelintézetek, központi bankok és más felügyeleti hatóságok számára nyújtanak információt a cégek és magánszemélyek egész bankrendszerrel szembeni eladósodottságáról”<sup>10</sup>. Az EU tagországok közül az alábbiak rendelkeznek hitelnyilvántartó rendszerrel:

---

<sup>8</sup> Public Credit Registers (PCRs) vagy Central Credit Register. A hitelnyilvántartónak létezik zártkörű változata (pl.: Görögország), amelyben a felügyeleti szerv kizárólag felügyeleti célú felhasználásra gyűjti össze és dolgozza fel az adatokat, azonban az információkat semmilyen formában nem juttatja vissza az adatszolgáltatók irányába. Ez azonban nem tekinthető – klasszikus értelemben vett - hitelnyilvántartónak

<sup>9</sup> A hitelnyilvántartó rendszerek felállítása a központi bankok keretein belül történt és a bankfelügyeleti tevékenység esetleges kiválása sem változtatott ezen.

<sup>10</sup> Az idézett definíciót az EU tagországok jegybankelnökeiből alakult bizottság bankfelügyeleti kérdésekkel foglalkozó jelentésében tették közzé, 1992 október

Ausztria (1986), Belgium (1985), Finnország (1961), Franciaország (háztartási szektor:1989, vállalati:1984), Németország (1934), Olaszország (1964), Portugália (1977), Spanyolország (1983).

A hitelnyilvántartó rendszerek főbb jellemzői:

- Minden egyes tagország hitelnyilvántartó rendszerét a tagország saját jegybankja kezeli.
- A hozzáférést főként felügyeleti okok miatt, csak az erre felhatalmazott központi banki személyzet biztosítja szigorú biztonsági szabályok betartása mellett.
- A hitelnyilvántartó rendszereknek történő adatszolgáltatás kötelező minden pénzügyi intézmény számára, amely a központi bank felügyelete alá tartozik.
- A hitelnyilvántartó standard riportokban szolgáltat információt az adatszolgáltató intézménynek az adósokról.

A hitelnyilvántartók adatszolgáltatói köre általában megegyezik azzal a pénzügyi intézményi körrel, amely az adott országban a központi bank felügyelete alá tartozik. A részvétel kötelezővé tétele természetesen együtt jár azzal, hogy az adatokat nem vagy nem megfelelően szolgáltató hitelezőket szankcionálási lehetőség fenyegeti. Az EU gyakorlatban szankció kiszabására ritkán kerül sor, tekintettel az adatszolgáltatás rendszeres és pontos teljesítésére.

Ország	Résztevő intézményi kör
Ausztria	Nemzeti pénzügyi intézmények, biztosítók, lízing és faktoring cégek, valamint ezek külföldi leányvállalatai
Belgium	Nemzeti hitelintézetek és külföldi leányvállalataik
Franciaország	Nemzeti hitelintézetek és külföldi fiókinvézetek, lízing és faktoring cégek.
Németország	Nemzeti hitelintézetek és külföldi leányvállalataik, nemzeti biztosító társaságok
Olaszország	Nemzeti hitelintézetek és külföldi leányvállalataik, külföldi bankok olaszországi fiók intézményei.
Portugália	Nemzeti hitelintézetek, külföldi bankok portugáliai fiók intézményei, lízing, faktoring cégek és hitelkártya társaságok.
Spanyolország	Nemzeti hitelintézetek, külföldi bankok portugáliai fiók intézményei, lízing és faktoring cégek

Jellemző a hitelnyilvántartó rendszerekhez való hozzáférésre az, hogy a tagok meghatározott időközönként rendszeresen, valamint egyedi kérésre is kapnak adatot. A adatbázishoz csak Ausztriában korlátlan a tagok hozzáférése, a többi országban jellemző, hogy csak a saját adósaikról, illetve az új hitelgénylőikről kérhetnek le információt.

**A hitelnyilvántartó rendszerek működése mereven szabályozott.** A hitelnyilvántartó rendszerek mindig a **bizalmas adatkezelés** alapelve szerint működnek a résztvevő intézmények és az egyedi kölcsönfelvevők adatvédelmének érdekében. A résztvevő intézmények biztosítottak arról, hogy az általuk szolgáltatott adatok kizárólag aggregált formában kerülnek terjesztésre, csak másik hitelnyújtó intézmény felé és csak hitelnyújtási célra. Az egyéni kölcsönfelvevők az adatvédelmi

törvény révén feljogosítottak arra, hogy vizsgálják és korrigálják a saját adat fájljukat a hitelnyilvántartó rendszerben.

**A hitelnyilvántartó rendszerekre jellemző, hogy nem minden hitelről gyűjtenek adatot.** Adatok csak egy **meghatározott küszöbérték** felett kerülnek be. A küszöbérték nem egységes az egyes országok hitelnyilvántartó rendszereiben, de a legtöbb országban meglehetősen magas, aminek következtében a **háztartási és a kisvállalkozó hiteladatok jelentős része kimarad az adatgyűjtésből.** További ok, ami miatt a hitelnyilvántartó rendszerek nem tudnak adatot szolgáltatni a háztartások eladósodottságáról az, hogy a pénzügyi vállalatok és a hitelkártya társaságok – amelyek a háztartási hitelezés jelentős szereplői – általában a központi bankok felügyeleti hatáskörén kívül esnek, és ezért mentesítettek az adatszolgáltatás alól. Két országban a háztartási hitelezés lefedett a hitelnyilvántartó rendszer által, azonban ez a piaci szegmens egy elkülönített, specializált hitelnyilvántartó tevékenység és csak negatív információt (késedelmek és hátralékok) szolgáltat (Belgium és Franciaország).

Egy járulékos, de mindazonáltal fontos funkciója a hitelnyilvántartó rendszereknek az, hogy **felügyeleti célra is felhasználják.** Az adatok ugyanis, mindig teljes részletezettséggel hozzáférhetőek a bankfelügyeleti tevékenységhez. A hitelnyilvántartó rendszerek nyújtják a statisztikai bázist a felügyelő hatóságok számára a **nagykockázat vállalások** naprakész áttekintéséhez. A hitelnyilvántartóban lévő adat kritikus lehet egy kölcsönfelvevő hirtelen támadt fizetési képtelensége esetén, lehetővé téve a felügyelő hatóság számára a bank teljes kitettségének becslését vagy az egyes bankok kitettségét az adott kölcsönfelvevővel, - felvevőkkel szemben. Ugyancsak a felügyeleti célú felhasználás magyarázza, hogy egyes országokban a jelentés nem csak hiteladatokról szól. Németországban a hitelintézeteknek a kölcsönfelvevőik tőkéjének 25%-át meghaladó befektetéseiket is jelenteniük kell.

Jelenleg az EU országok hitelnyilvántartó rendszerei erőteljesen támaszkodnak a korszerű számítástechnikai rendszerekre és fejlett software-ekre, valamint közvetlen elektronikus kapcsolattal menedzselik a kétirányú adatáramlást a hitelnyilvántartó rendszerek és a résztvevők között. Ez a tény magyarázza, a hitelnyilvántartó rendszerek alacsony élőlátás igényét.

### **Főbb különbségek az EU tagországok hitelnyilvántartói között**

A hitelnyilvántartó rendszerbe szolgáltatandó adatok köre országonként eltérő. A főbb különbségek a hitelekre vonatkozó küszöbérték, a gyűjtött információk típusa és az adat tárolás és visszakeresés kialakítása (hiteltörténet) tekintetében vannak.

#### *a) Küszöbérték*

A hitelnyilvántartó rendszerek minden esetben meghatározzák a jelentési küszöbértéket, ami azonban meglehetősen széles skálán mozog. A skála egyik vége Németország és Ausztria, ahol a küszöbérték olyan magas, hogy a hitelnyilvántartó rendszer csak a nagy hitelfelvevőkre fókuszál. Ugyanakkor a hiteleket nemcsak egyedi kölcsönfelvevők szerint, hanem cégcsoportra vonatkoztatva is konszolidálja. A pénzügyi holding vállalatok ellenőrzésének előtérbe kerülésével az ilyen irányú igény



más országokban is növekszik, még a kis- és közép méretű vállalkozásokat illetően is. A skála másik végén Portugália, ahol az alacsony jelentési küszöbérték következtében az ottani hitelnyilvántartó rendszer hatékonyan lefedi a háztartási szektort is.

Világosan látható, hogy minél magasabb küszöbértéket állítanak be a szabályozók, annál kevésbé képesek az adósokat lefedni. Ebből következik, hogy **a küszöbérték azt a piaci határvonalat is meghatározza, ahol a credit bürók a hitelnyilvántartó rendszerekkel folytatandó piaci verseny nélkül képesek működni.** A credit büróknak figyelembe kell venni, hogy a piaci küszöbérték felett a hitelezőknek a hitelnyilvántartó rendszer felé mindenképpen kell adatot szolgáltatnia és onnan visszafelé információhoz is jut.

#### b) *A gyűjtött információk típusa*

A másik fontos különbség a gyűjtött információk típusára vonatkozik. Néhány esetben pozitív (hitel adat) és negatív (késedelmek és hátralékok) információk egyaránt begyűjtésre kerülnek a cégekről. Másol, pl.: Németország és Ausztria, csak pozitív információt, míg Portugáliában csak negatív információt gyűjtenek. A háztartási hitelek hitelnyilvántartója Belgiumban és Franciaországban is csak negatív információt gyűjt.

#### c) *Adat tárolási és visszakeresési lehetőség*

Az egyes országok eltérő gyakorlata megmutatkozik a rendszerekben kialakított visszakeresési lehetőségekben is. Belgiumban például, a háztartási hitelek hitelnyilvántartó rendszerében a visszakeresési lehetőség arányos a kölcsönfelvevő helytelen magatartásával. A késedelmek hosszabb ideig őrződnek meg az adatbázisban, mint a hátralékok, a hitelnyilvántartók alapvető szerepét bizonyítva. Előbb-utóbb minden esetben „felejt” a hitelnyilvántartó, így adva egy „második lehetőséget” a késelemben eső adósnak. Ez nem csak méltányossági alapon igazolható, hanem a gazdasági hatékonyság is indokolja. Egy végtelen memóriával rendelkező hitelnyilvántartó rendszer ellehetetlenítené egy valaha már késelemben esett adós újabb projekt indítását vagy akár munkavállalását, és előre elriasztaná az embereket az eladósodástól, félvén a késelemben esés lehetőségétől.

Általában a rendszerek korlátlan hozzáférési lehetőséget nyújtanak arra, hogy a hitelezők monitorozzák saját adósaikat, de ugyanakkor akadályozzák azt, hogy a hitelnyilvántartás adatait eszközként használják más bankok piaci területére történő behatolásához.

Az olasz hitelnyilvántartó rendszer e tekintetben eltér az általános gyakorlattól a rendszer azon tulajdonságát tükrözve, hogy képes elősegíteni a hitelezők közötti hatékony versenyt. A rendszer minden hitelezőnek teljes képet ad bármelyik létező kölcsönfelvevőről, függetlenül attól, hogy az adatkérő maga hitelez-e, új hitelfelvevőről azonban csak egy évre visszamenő információt tesz közzé.

### **Közös európai hitelnyilvántartó rendszer kialakításának akadályai**

**A hitelpiacok integrálódásával felmerült egy európai hitelnyilvántartó rendszer kialakításának igénye.** A hitelnyilvántartó rendszerek azonban - ha nem is kizárólagosan - az egyes tagországok belső piacainak lefedésére orientálódnak.

Például az olasz bankoknak a külföldi fiókjainak hitelei is jelenteniük kell az olasz hitelnyilvántartó rendszerbe. Azonban ezek a hitelek nem kerülnek be a fiók telephelye szerinti hitelnyilvántartóba. Hasonlóképpen, az olasz cégek felvehetnek kölcsönt külföldről úgy, hogy az nincs az olasz hitelnyilvántartóba jelentve. A példát végiggondolva egyértelmű, hogy **a nemzeti hitelnyilvántartó rendszerek elvesztették a teljeskörű, megbízható és pontos információnyújtó képességüket a cégek teljes eladósodottságáról.**

Az egyes országok hitelnyilvántartó rendszereinek különbözősége miatt az EU minden múltbéli erőfeszítése sikertelen maradt egy nemzetközi hiteljelentő rendszer (credit reporting system) létrehozására. Az országok nem tartják elegendőnek a hiteljelentő rendszer, hanem ragaszkodnak ahhoz, hogy tényleges központi adatbázisra épülő, nemzetközi hitelnyilvántartó rendszer jöjjön létre.

A meglévő hitelnyilvántartó rendszerek összehangolása alapvetően kétféle akadályba ütközik: az egyes hitelnyilvántartó rendszerek eltérő IT alkalmazásából eredő problémák, illetve az egyes nyilvántartások teljesen különböző tervezése. Az utóbbiak közül csak néhányat megemlítve - kiterjesztésük, a jelentési küszöbérték, a visszafelé közreadott információ típusa, az adatvédelmi klauzulák - is látható, hogy a hitelnyilvántartók integrálása több problémát vet fel. Ráadásul a hitelnyilvántartó rendszerek a versenyszférán kívül tevékenykednek, ami erősíti a bürokratikus vonásokat, és egyben gyengíti a piaci igényekre való gyors reagálási kényszert.

Első lépésként a kooperáció érdekében a működő hitelnyilvántartó rendszerek speciális esetekben hajlandóak adatokat határon túlnyúlóan is cserélni az egyes kölcsönfelvevők eladósodottságáról. Az ilyen típusú információk azonban csak felügyeleti céllal hasznosíthatóak. A kölcsönfelvevők külföldi eladósodottságát mutató adatokhoz való banki hozzáférést jelenleg tervezik a hitelnyilvántartó rendszerek.

Összességében elmondható, hogy az Európai Unió országaiban egyelőre sem a törvényi követelmények, sem pedig a technikai és szervezési problémák megoldottsága nincs azon a szinten, hogy prognosztizálható legyen mikor válik az EU együttműködés hatékonnyá ezen a területen. **Hosszú távra előretételezve, a nemzeti hitelnyilvántartó rendszereket fokozatosan kiszoríthatják a multinacionális, üzleti alapon működő hitelbörök.** Mindenesetre az újonnan felmerülő kihívások megoldása a kialakított rendszerek kompatibilitásának függvénye. Ebben a dimenzióban gondolkodva megállapítható, hogy a későbbi jövőben jobb pozícióba kerülhetnek, mint az elődeik, amelyek rendszerei nem vagy csak nagy ráfordítás árán alakíthatóak át.

## **Újabb hitelnyilvántartó rendszer létesítése**

Újabb hitelnyilvántartó rendszer kialakításának ott van létjogosultsága, ahol a creditbörök spontán módon nem képesek létrejönni (pl.: koordinációs akadályok miatt). Ez esetben a KHR orvosolhatja a creditbörök hiányát vagy a hitelezői jogok gyenge védelmét. Ezért nagy valószínűsége van annak, hogy a felügyeleti hatóságok hitelnyilvántartó rendszert alapítanak elsősorban azokban az országokban, ahol az ügyfelek viselkedése megkeseríti a banki kapcsolatokat, vagy ahol az intézményi

struktúra egyéb elemei nem nyújtanak megfelelő védelmet a hitelezői jogok érvényesítésének.

## **2.2 Az EU tagországokban működő credit bürok (CB) általános áttekintése**

Ezeket a szervezeteket jellemzően a gazdasági szereplők közösen hozták létre, de léteznek profit-orientált magánvállalkozásként is. Legfontosabb jellemzőjük, hogy **a résztvevők önkéntes alapon csatlakoznak.**

A piaci szegmensük határait jelenleg az egyes nemzeti államokban lévő szabályozás határozza meg, mivel alapvetően a kötelező tagsággal létrehozott hitelnyilvántartók működési területén kívül tevékenykednek, illetve azokon a területeken, ahol a hitelnyilvántartók nem képesek hatékonyan működni. Ebből következően a credit bürok jelentős szerepre azokban az országokban tettek szert, ahol vagy egyáltalán nincs publikus (az adatszolgáltató felé az adósokról riportokat visszaszolgáltató) hitelnyilvántartó rendszer (Anglia, Görögország) vagy a hitelnyilvántartó felé jelentendő adatok küszöbértéke magas (Ausztria, Németország).

A credit bürok által lefedhető piaci terület három irányból közelíthető meg:

**A kihelyezés nagysága.** Mint már említettük, a hitelnyilvántartók csak egy meghatározott küszöbérték felett gyűjtenek adatot, ami általában összeesik a közép- és nagyvállalati szektor lefedésével. A credit bürok működési területe ezért jellemzően a retail üzletág, döntően a fogyasztási és jelzálog-hitelezés.

**Az adatszolgáltatók köre.** Egyrészt, a hitelnyilvántartó rendszerek felé adatszolgáltatásra kötelezett intézmények köre általában szűkebb, mint a hitelezéssel ténylegesen foglalkozók köre. Sok esetben ugyanis a felügyeleti hatáskör nem fedi le a potenciális adatszolgáltatói kört, pl.: kártyatársaságok. Másrészt a credit bürok - üzleti alapon – bevonnak olyan adatszolgáltatókat, amelyek az adósok fizetőképességének megítélésében segítik a hitelezőket, pl.: telefon társaságok, közüzemi díjbeszedők, adóügyi adatnyilvántartók. A credit büroknak lehetőségük van részletesebb adatokat nyújtani az egyedi hitelekről és vegyítik a hiteladatokat más forrásokból – bíróság, lízing, föld- és ingatlanhivatali nyilvántartás, adóhatóságok – származó adatokkal.

**Nemzetközi hitelreferencia szolgáltatás.** A korábbi fejezetben már bemutattuk, milyen nehézségek állnak a publikus hitelnyilvántartók előtt a nemzetközi hitelreferencia szolgáltatás kiépítését illetően. A piac-orientált üzleti vállalkozások azonban gyorsabban és hatékonyabban képesek reagálni a hitel- és tőkepiacok integrálódására.

## **Egyes európai országok gyakorlata**

**Németországban**<sup>11</sup> két jelentős hitel büro van, a BUNDES-SCHUFA és a Creditreform Experian GMBH.<sup>12</sup> A **SCHUFA-t** (Általános Hitelbiztosítási

<sup>11</sup> Köszönetet mondunk Szalay Györgynek a német nyelvű anyagok lefordításáért.

<sup>12</sup> A SHUFA a CRIF Group, míg a Creditreform Experian az angol-amerikai GUS multinacionális cég érdekeltségébe tartozik.

Védészövetség) a gazdasági szereplők hozták létre, elősegítendő a szerződéses partnerek ügyfeleinek nyújtandó pénz-és árukölcsönök értékelését. Németországban nyolc regionális SCHUFA társaság működik. Az önállóan működő regionális SCHUFA társaságokat egy szövetségi szervezet öleli fel (BUNDES-SCHUFA), amely koordinálja a feladatokat és egységesíti a tagok munkafolyamatait.

A SCHUFA szerződéses partnerei az összeurópai piacon elsősorban bankok, takarékszövetkezetek, hitelkártya és lízingtársaságok, kereskedelmi és telekommunikációs cégek, melyek természetes személyek részére pénz-, vagy áruhitelt nyújtanak. Az együttműködés alapja egy szerződés, amely a partner és az illetékes regionális SCHUFA tagszervezet közötti adatcserét szabályozza. A partnereknek szerződés szerinti kötelezettségük a kölcsönös információnyújtás valamint a tudomásukra jutott információk továbbítása.

A SCHUFA - társaságok alapvető tevékenysége:

- Adatok (egy adott időszakra vonatkozó teljes bankszámlaforgalom, valamennyi hitelfelvétel, valamennyi fizetési és törlesztési hátralék, illetve az összes olyan hitel, amely nem az eredeti szerződéses feltételek mellett került visszafizetésre) gyűjtése, feldolgozása, folyamatos aktualizálása, valamint a szerződött partnerek rendelkezésére bocsátása.
- Adatok tárolása, az alábbi tárolási időre:
  - egyedi megkeresésre elkészített információk esetében 1 év,
  - standard adatszolgáltatás keretén belül begyűjtött információk esetében 3 év,
  - giro és hitelkártya-számlákra vonatkozó valamennyi információ azonnal törlődik, ha a számla megszüntetésre kerül,
  - hitelezői jogviszonnal összefüggő információk esetében 3 év.
- „Scoring” program (ASS). A rendszer a már rendelkezésre álló alapinformációk felhasználásával a potenciális kockázati tényezők feltérképezésére szolgál. A rendszer segítségével megbecsülhető az adott hitel visszafizetési valószínűsége.
- Hitelképességi igazolás kiállítása. A SCHUFA tevékenysége a magánügyfelek igényeit is kiszolgálja, mivel egy magánügyfél kérésére részére hitelképességi igazolványt állít ki, ami a továbbiakban megkönnyíti hitelfelvételi esélyeit.
- Kintlévőségek behajtásának elősegítése. A SCHUFA társaságok felvesznek megbízást olyan ügyfelek felkutatására is, amelyek a szerződéses partner számára elérhetetlenné váltak, de még hitel vagy egyéb tartozásaik vannak.

A bankok ügyfeleiket hitelfelvétel esetén ún. SCHUFA-nyilatkozat aláírására kérik fel, melynek alapján - az adatvédelmi előírások betartása mellett - adataikat a SCHUFA részére átadhatják, és más szerződéses partner részére továbbadhatják. Ugyanakkor a SCHUFA biztosítja a jogot arra is, hogy valamennyi ügyfél saját anyagába betekintést nyerjen, hogy az esetleges tévedések mielőbb korrigálásra kerülhessenek. A SCHUFA részére megküldött adatok az adatvédelmi törvény értelmében teljes védelmet élveznek, annak biztosításáról a szervezet gondoskodik. A közös európai piacon adatátadás külföldi bankok részére is lehetséges. Ennek érdekében a SCHUFA az adott ország társintézményével veszi fel a kapcsolatot. Az adatok védelmét az EU ide vonatkozó jogszabályai ebben az esetben is biztosítják.

**Nagy-Britanniában** két meghatározó cég nyújt hitelreferencia szolgáltatásokat, az Equifax és az Experian.<sup>13</sup> Gyakorlatilag az ország majd mindegyik felnőtt lakosáról rendelkeznek adatállománnyal. A hiteldossziék a következőket tartalmazzák:

- Nevek és címek a választási névjegyzékből, fennáll-e bármilyen peresített követelés a kölcsönfelvevővel szemben, van-e korábbról kifizetetlen hitel vagy adósság. Ezek az információk minden hitelező számára hozzáférhetőek.
- Milyen kölcsönök vagy hitel megállapodások állnak fenn a kölcsönfelvevőnél, amelyekből fizetési kötelezettségek származnak. Ezek az információk csak azok számára hozzáférhetőek, akik maguk is hasonló adatokat nyújtanak ügyfeleikről.
- Az adatok két évre visszamenőleg ellenőrizhetőek.

### **Nemzetközi tendenciák a credit bürok működésében**

Az utóbbi években megfigyelhető a **hitel bürok regionális és globális együttműködése** az adatok kölcsönös hozzáférése érdekében, követvén a határon átnyúló szolgáltatások tendenciáját. Egy másik **hangsúlyos jelenség az üzletágban, hogy multinacionális „scoring” cégek** (pl.: az olasz CRIF Group Ltd., az angol-amerikai GUS) **jelentek meg a piacon**, amelyek fejlett szolgáltatások igénybevételét teszik lehetővé a hitelezők számára. E multinacionális cégek a már meglévő hitel bürok hitel referencia szolgáltatását kiegészítve, azok adatbázisára építve fejlett „scoring”, piaci elemzési, illetve pénzügyi analízis szolgáltatásokat kínálnak.

Európa egyik legjelentősebb expanzív hitelinformációs cége a CRIF, amelyet hitel büroként 1989-ben alapítottak Olaszországban. Szolgáltatásait továbbfejlesztve megalapította a CRIF Group-ot, amely a retail piacokra fókuszálva a hitelnyújtási döntéshozókészítő rendszerek és adatbázisok tervezésére, fejlesztésére és kezelésére specializálódott. A CRIF alapvető hitelreferencia szolgáltatása – az ügyfelek igényeinek megfelelően - kiegészül pénzügyi elemzéssel, adatszolgáltatással és monitoring tevékenységgel.

Napjainkban a CRIF Group jelen van a világ legtöbb országában. Terjeszkedése folyamatos, felvásárlással (Nagy-Britannia), alapítással (USA, Florida), egyesüléssel (Németország, Ausztria), szövetséggel (USA, Csehország, Mexikó, Kanada) és társulással (Németország, Hollandia, Írország és Dánia).

**A hitel bürok 1990-ben létrehozták európai szövetségüket**, a Fogyasztói Hitel Információ Szolgáltatók Szövetségét<sup>14</sup> (továbbiakban: ACCIS). A szervezet célja összeegyeztetni és képviselni a tagok – az európai fogyasztási hitelinformációs cégek - érdekeit. Az ACCIS tagjai európai cégek teljesjogú, és Európán kívüli cégek társult tagként. A tagok lehetnek tagok által közösen tulajdonolt szervezetek, profit-orientált kereskedelmi cégek, állami tulajdonban lévő szervezetek, pozitív és negatív információ szolgáltatók.

Jelenleg az európai hitel bürok érdeklődésének középpontjában álló témakörök az alábbiak:

- **Adatvédelem kérdésköre**

<sup>13</sup> Az Equifax a CRIF Group, míg a Experian a GUS érdekeltségi körébe tartozik.

<sup>14</sup> ACCIS (The European Association of Consumer Credit Information Suppliers)

Az ACCIS tagjai folyamatosan együttműködnek az Adatvédelmi Direktíva érvényre juttatásában minden egyes tagországban.

- **Határon átnyúló hitel referencia adatszolgáltatás**

Kialakítottak egy keretszerződést, amely támogatja a tagokat abban, hogy partnereik számára a hitelinformációs szolgáltatást Európa-szerte nyújthassák.

- **Fogyasztási Hitel Direktíva**

Az ACCIS folyamatosan és aktívan részt vesz a Fogyasztási Hitel Direktíva és a határon átnyúló pénzügyi szolgáltatások alakításába. Ez a téma különösen aktuális, mivel az EU erre vonatkozó 87/102/EEC direktívája jelenleg átdolgozás alatt van. Az új szabályozással a Bizottság kettős célt tűzött maga elé, az új direktíva egyrészt a korábbi direktíva életbe lépése óta jelentősen megváltozott helyzetet (új fogyasztói hitel termékek, erősen megnövekedett hitelezés) kívánja tükrözni, másrészt alkalmat teremt az EU-n belüli további harmonizációra és az egységes piac kialakulásának elősegítésére. Az új direktíva a korábbinál általánosabb érvényű lesz, és nemcsak a fogyasztói hitelekre vonatkozik majd, hanem a lakosságnak nyújtott hitelek tágabb körét és aspektusát kívánja szabályozni, pl. a jelzáloggal fedezett fogyasztói hitelekre is ki fog terjedni. A javaslat a hitelinformációs rendszerek működésének és szabályozásának kérdéseire is kitér. Az egyes országok közötti harmonizáció érdekében a javaslat szükségesnek tartja, hogy az egyik tagország hitelezőjének ugyanolyan feltételekkel legyen hozzáférési lehetősége egy másik tagországban működő hitelinformációs rendszerhez, mint a saját országában.

### **2.3 Hitelinformációs rendszerek a régió országaiban (Csehország, Lengyelország)**

A régió legfejlettebb hitelinformáció rendszerével Lengyelország rendelkezik, ahol 2001. év elejétől működik credit büro. Csehországban folyamatban van egy credit büro felállítása, míg Magyarországon a már működő negatív listás hitelnyilvántartó rendszer teljes listássá történő átalakítására készült javaslat.

Az első **csehországi hitel büro (CCB)** létrehozására 2001. októberben írtak alá szerződést. A CCB részvényesei közé a CRIF Group, az amerikai TransUnion LLC és a cseh Aspekt Kilcullen cég tartozik. A partnerek között a legnagyobb cseh kereskedelmi bankok szerepelnek. Az új adatbázis 2002 elejétől működik, az EURISC – a CIRF által általánosan használt - információs technológia segítségével. A jövőben, a bankokon túlmenően várható más cégek – lízing, telekommunikációs cégek, biztosítók és egyéb banki szervezetek – részvétele is a hitel büroban. A CCB jelenleg még nem szerepel a hitelbürok európai szövetsége, az ACCIS tagjai között.

A **lengyel hitel büro (BIK)** 2001 évtől működik és a kereskedelmi bankok közel 40%-a vesz részt benne adatszolgáltatóként és adatfelhasználóként. Tekintettel arra, hogy az alapítók egyben a legnagyobb lengyel kereskedelmi bankok, a BIK a lengyel hitelpiac 80%-át lefedi. Jelenleg csak a banki ügyfelek hitel információit tartalmazza a BIK adatbázisa, de tervezik az egyéb hitel közvetítők, biztosítók, lízingcégek és telekommunikációs társaságok bevonását is az adatbázis bővítése érdekében.

A rendszert – több éves tapasztalatgyűjtést követően – a lengyel viszonyokra építve saját fejlesztésként dolgozták ki. A BIK negatív és pozitív információkkal egyaránt szolgál a hiteladósokról. A tapasztalatgyűjtést támogatta az is, hogy 1998-2000 között

az Experian céggel szerződtek a credit büro kialakítására és működtetésére, ami ugyan nem vezetett sikerre, de az együttműködés során már beléptek a hitel bürok európai szövetségébe. Ez nagymértékben elősegítette, hogy az EU irányzatokat és ajánlásokat figyelembe vegyék. A rendszerük egyik lényeges filozófiai eleme a rugalmasság, aminek következtében felkészültek a külföldi hiteladat-szolgáltatókkal történő adatszerésre. Együttműködésük egyelőre az osztrák, német és olasz credit bürokkal van, de a szövetség által tulajdonolt összekötő software révén a kompatibilitást biztosítani lehet más tagokkal is. Terveik szerint előrelépnek a hitelértékelő rendszerek kialakítása felé annak érdekében, hogy termékként kínálhassanak „scoring” és piacelemzési szolgáltatást is. A BIK jelenleg nem kapcsolódik multinacionális „scoring” céghez, de tagja az ACCIS-nek.

### **III. Magyarország**

#### **3.1. A hitelreferencia szolgáltatás története**

Magyarországon a hitelreferencia szolgáltatási tevékenység az USA-hoz és a nyugat-európai országokhoz képest viszonylag rövid múlttal rendelkezik. Bár már a pénzügyintézetekről és pénzügyintézeti tevékenységről szóló 1991. évi LXII. törvény (Pit.) is előírja, hogy nem jelenti a banktitok sérelmét a pénzügyintézetek által létrehozott és működtetett központi pénzügyintézeti hitelinformációs rendszernek történő adatszolgáltatás, illetve a rendszerből a pénzügyintézetek által történő lekérdezés, ebben az időszakban a pénzügyi közvetítő rendszer fejlettsége még nem tette lehetővé egy bankközi hitelnyilvántartó rendszer létrehozását.

Az első fontos lépést a bankközi hitelinformációs rendszer kialakításának folyamatában a Pit. 1993. évi módosítása jelentette, amely minden pénzügyintézet számára előírta, hogy csatlakoznia kell egy, a felügyelet által elismert központi hitelnyilvántartó rendszerhez. A törvénymódosítást követően nyolc hazai bank<sup>15</sup> megalapította a Bankközi Informatikai Szolgáltató Rt.-t (BISZ) amelynek feladata volt a Bankközi Adósnilyvántartó Rendszer (BAR) kiépítése és üzemeltetése. (A BAR-ra részletesebben a 3.2 alfejezetben térünk ki.)

A hitelinformációs rendszer kialakítását az 1992. évi hitelkonszolidáció valamint az 1993. évi bank - és adóskonszolidáció tapasztalatai tették alapvetően szükségessé. A konszolidált hitelállomány egy része ugyanis olyan vállalatokkal és egyéb jogi személyiségű társaságokkal szembeni követelés volt, amelyek kihasználták, hogy a bankok közötti információáramlás nem megfelelő, s ez lehetőséget biztosított a vállalatoknak arra, hogy több banknál is hitelt vegyenek fel, amelyek együttes összege már meghaladta a teherviselő képességüket. A bankok alulinformáltsága jelentős mértékben növelte a hitelezés kockázatait, s nemcsak a pénzügyi rendszer, de az egész magyar gazdaság számára jelentős veszteségeket okozott.

---

<sup>15</sup> Budapest Bank, Inter-Európa Bank, Magyar Hitelbank, Külkereskedelmi Bank, Takarékbank, Kereskedelmi és Hitelbank, Országos Takarékpénztár és Kereskedelmi Bank Rt, Postabank. Ezt követően az 1995-ös tőkeemelés során további négy bank (Commerzbank, Creditanstalt, Magyar Fejlesztési Bank, Mezőbank) és a Füzesabony és Vidéke Takarékszövetkezet csatlakozott a tulajdonosi körhöz.

Az 1996. évi törvényi változások a központi adósnnyilvántartó rendszer adatszolgáltatói körének bővülését eredményezték, ugyanis a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (továbbiakban: Hpt.), valamint az értékpapír forgalomba hozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapír tőzsdéről szóló 1996. évi CXI. törvény (továbbiakban: Épt.) értelmében már nem csak a hitelintézetek, hanem a lízingcégek és a brókercégek számára is kötelezővé vált a BAR felé történő adatszolgáltatást, amennyiben hitelezési tevékenységet folytattak.

Az 1996. évi Hpt. ugyanakkor a központi adósnnyilvántartó rendszer fejlődése útjába akadályt is beépített azáltal, hogy kifejezetten megtiltotta a természetes személyek adatainak kezelését a központi hitelinformációs rendszer számára. Hozzá kell azonban tenni, hogy a természetes személyekre vonatkozó információk cseréjére ebben az időszakban még nem is mutatkozott túlságosan nagy kereslet, ugyanis a lakossági hitelezéstől annak magas kockázata és jelentős beruházási igénye (megfelelő informatikai háttér kiépítése) miatt a kereskedelmi bankok döntő többsége még távol maradt, s az OTP lényegében monopolhelyzetben volt ezen a piacon. A 90-es évek végétől azonban egyre több kereskedelmi bank kapcsolódott be a lakossági hitelezésbe. A lakossági hitelpiac többszereplőssé válását követően jelentkezett az a jogos igény, hogy a kereskedelmi bankok lakossági szektorhoz tartozó adósaikról is információt cseréljenek. Ehhez azonban módosítani kellett a törvényi előírásokat.

Az 1998-ban hatályba lépő Hpt. módosítás már a természetes személyek adatainak továbbítására is lehetőséget biztosított, de csak abban az esetben, ha a törvényben előírt mértékű hitelmulasztást követték el. A természetes személyek adatainak védelmére vonatkozó előírások miatt, ugyanis csak késedelembe esés esetén volt lehetőség ezen információk kezelésére. A lakossági hitelezés 1997-ben még nem volt olyan mértékű, hogy meggyőzően indokolni lehessen egy pozitív listás hitelnyilvántartó rendszer létjogosultságát.

1998-ban egy új cég kezdte meg kiépíteni hitelreferencia szolgáltatási tevékenységét. A GIRO Rt. által alapított Girodat Rt. piaci alapon működő, pozitív listás credit büro létrehozását tervezte, amely magánszemélyek adataira specializálódik, és a Nyugat-Európában működő credit bürokhöz hasonlóan minden hitelkérelmet benyújtó – nemcsak a késedelmesen teljesítő- ügyfélről szolgáltat információkat. . - (A Girodat Rt. által üzemeltetett Credit Büro jellemzőit lsd. a 3.2 alfejezetben.)

Az alábbiakban áttekintjük a Magyarországon működő mindkét típusú hitelinformációs rendszer (BAR, Credit Büro) legfontosabb jellemzőit, majd részletesen ismertetjük az adósokra vonatkozó bankközi információs rendszer további fejlesztésének lehetőségeit és fő irányvonalait.

### **3.2. Hitelinformációs rendszerek**

#### **Bankközi Adósnnyilvántartó Rendszer**

A BISZ Rt. által működtetett Bankközi Adósnnyilvántartó Rendszer (BAR) 1995. júniusában kezdte meg működését, s a **vállalkozói hitelek**re vonatkozó központi adatbázis feltöltése 1996. végére fejeződött be. Ez a hitelinformációs rendszer a



nyugat-európai országokban működő központi hitelnyilvántartó rendszerekkel mutat hasonlóságot, abban a tekintetben, hogy a pénzügyi közvetítő rendszer szereplői számára kötelező a csatlakozás, és az adatok nem megfelelő szolgáltatása esetén az adatszolgáltatókat szankcionálják. A rendszer működését törvényi előírások is szabályozzák és kiemelt szempont az adatvédelmi előírásoknak történő megfelelés. Eltérés ugyanakkor, hogy a nyugat-európai rendszereket jellemzően központi bankok alapították, s általában a felügyeleti szervek működtetik. Magyarországon viszont kereskedelmi bankok a tulajdonosai a hitelinformációs rendszert üzemeltető társaságnak, de adatszolgáltatást nemcsak a tulajdonosoknak, hanem – amint már említettük - minden a Hpt.-ben meghatározott piaci szereplőnek kötelező teljesítenie, s ezen adatszolgáltatói körnek van lehetősége információk lekérésére.

A BAR vállalati rendszere abban is eltér a nyugat-európai gyakorlattól, hogy nem szabtak alsó limitet, tehát összeghatártól függetlenül, minden jogi személyiségű hiteladósra és a vele megkötött hitelszerződésre vonatkozó adatot át kell adni. A vállalatokra vonatkozó nyilvántartás – köszönhetően a hitelkonszolidáció tapasztalatainak - azonban már kezdetől fogva pozitív listás, azaz minden megkötött hitelszerződésről adatot kell szolgáltatni a központi hitelinformációs rendszernek, s az adatszolgáltatók a rendszerből információkat kérdezhetnek le.

**A lakossági rendszer**, amelyet a BISZ Rt. a Hpt. 1998. évi módosítását követően fejlesztett ki, a Portugáliában, Belgiumban és Franciaországban működő hitelnyilvántartó rendszerekhez hasonlít abban a tekintetben, hogy negatív információkat kezel, s a viszonylag alacsony összeghatár (a mulasztás összeg minimálbér háromszorosa) miatt a háztartási piac jelentős részét lefedi. Az adósnilyvántartó rendszer részére azokat az adósokat és hitelszerződéseiket kellett továbbítani, amelyeket 1998. január 1. után kötöttek, s amelyek esetében az adós 90 napot meghaladóan, s minimálbérnél nagyobb összegben mulasztotta el teljesíteni fizetési kötelezettségeit.

A természetes személyekre vonatkozó adatbázist 2000. folyamán fokozatosan töltötték fel információkkal a pénzügyi intézmények, s az ösfeltöltés 2001. február 28-án fejeződött be, ekkorra lett teljeskörű – a negatív listás - adatbázis. Az ösfeltöltéssel párhuzamosan a BISZ Rt. már a lekérdezést is biztosította a feltöltést befejező adatszolgáltatók részére.

2001-ben három új alrendszert fejlesztettek a BAR-ban, amelyek információkkal történő feltöltése jelenleg is folyik. Kettő a vállalati, egy pedig a lakossági rendszerhez kapcsolódik. A vállalati rendszer a hitelnyilvántartás mellett a sorban álló folyószámlák<sup>16</sup> és a felfüggesztett, felmondott kártya-elfogadóhelyek<sup>17</sup> adatainak kezelését végző alrendszerekkel bővült. A lakossági rendszer a hitelmulasztások mellett a törvényben megfogalmazott feltételek alapján a kártyával elkövetett visszaéléseket tartja nyilván.

---

<sup>16</sup> A Hpt. előírja, hogy a központi hitelinformációs rendszer felé jelenteni kell azon vállalkozások sorbanállási adatait, amelyek bankszámláján –fedezethiány miatt –harminc napot meghaladó időszak alatt, egymillió forintnál nagyobb összegű sorbanállást tartottak nyilván.

<sup>17</sup> A Hpt. értelmében, abban az esetben kell jelenteni a hitelinformációs rendszernek a bankkártya és csekkelfogadókra vonatkozó adatokat, amennyiben azok megszegték a bankkal kötött szerződésben vállalt kötelezettségeiket, illetve visszaéltek a szerződésekben lefektetett jogaikkal a bankkártya illetve csekk elfogadás során.

A BAR rendszert jelenleg 400 pénzügyi intézmény használja. A vállalati rendszer mintegy 80.000 vállalkozás 200.000 élő és 900.000 lezárt szerződést tart nyilván, s a lekérdezések száma havonta 7.000 db körül alakul.

A lakossági rendszer 75.000 ügyfél 120.000 mulasztásának adatait kezeli, s a lekérdezések száma havonta meghaladja a 20.000 darabot.<sup>18</sup>

A BISZ Rt. a vele kötött **Együtműködési megállapodásban** kötelezően előírja a csatlakozó hitelintézetek, lízincégek és befektetési vállalkozások számára, hogy minden ügyfelet akiről adatot szolgáltatnak a nyilvántartás felé (vállalatok és természetes személyek esetében egyaránt) a hitelszerződésben nyilatkoztatni kell arról, hogy tudomásul veszi azonosító adatainak és a hitelszerződés adatainak BAR felé történő továbbítását. Az adatszolgáltatás a Hpt. értelmében nem jelent banktitoksértést, ezért nem szükséges az adós beleegyezése ahhoz, hogy adatait továbbítsák a központi adónyilvántartó felé, illetve a rendszerből adatot kérdezzenek le, de a szigorú adatvédelmi előírások miatt elengedhetetlen az ügyfél megfelelő tájékoztatása az adatszolgáltatás céljáról és az adatszolgáltatással kapcsolatos körülményekről.

Az Együtműködési szerződésben az adatszolgáltatók kötelezettséget vállalnak arra, hogy az általuk szolgáltatott adatokat rendszeresen aktualizálják és karbantartsák. A BAR rendszerbe beépített ellenőrző mechanizmusok segítségével automatikusan figyelik, hogy aktuálisak-e az adatok. A BISZ Rt. ennek segítségével fizetési bírsággal szankcionálhatja az adatok aktualizálását elmulasztó, illetve hibás, ellentmondásos adatokat küldő bankokat.

A BAR működése az elmúlt években folyamatosan fejlődött, s az adatbázisból lekért információk jelentős támogatást nyújtanak a pénzügyi intézmények számára ügyfelek fizetőképességének és fizetőkészségének megítéléséhez. A lakossági hitelezési piac fellendülésével azonban a magánszemélyekre vonatkozó információk már nem elegendőek az adós megítéléséhez ezért szükségessé vált a rendszer továbbfejlesztése.

## **A Girodat Rt. Credit Bűrő rendszere**

A Girodat Rt. hitelinformációs rendszeréhez a bankok **önkéntes alapon** csatlakozhatnak. A cég profit-orientált vállalkozásként működik, szolgáltatásait a lakossági hitelpiacon aktív bankok és lízincégek számára igyekszik értékesíteni. A cég szolgáltatásainak kialakításakor a németországi mintát (SCHUFA) vette alapul, s arra törekszik, hogy a hitelígénylőkről minél teljesebb körű információkat nyújtson. Problémát jelent ugyanakkor, hogy a rendszerhez viszonylag szűk kör csatlakozott, s emiatt kevés pénzügyi intézménytől kap adatot, mert az adatszolgáltatók köre a lakossági hitelezési piac viszonylag kis szegmensét fedi le.

Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a rendszer által nyújtott szolgáltatások egy részét jelenleg fejlesztik, s ehhez forrást csak a szolgáltatásaiért kapott bevételből tud biztosítani.

---

<sup>18</sup> Forrás: BISZ Rt.: A teljes listás lakossági hitelyilvántartó rendszer adattartalma, működése 3. oldal (1.4 verzió), 2002. augusztus

Figyelembe kell venni ugyanakkor, hogy a lakossági bankok jelentős részének nem áll érdekében egy másik rendszerhez is csatlakozni, hiszen a BAR minden pénzügyi intézmény számára kötelező, s ezzel egy sokkal kiterjedtebb adatbázis igénybevételére van lehetőség. Emellett a Credit Búróhoz történő csatlakozás ellen szól az is, hogy a szolgáltatás igénybe vételéhez szükséges informatikai és szabályozási-ügyviteli háttér kialakítása költséges és időigényes, valamint a lekérdezésekért fizetett összeg is tovább emeli a hitelezés költségeit.

A Girodat Rt. – ellentétben a BISZ Rt-vel – nem hozott létre hitelnyilvántartó adatbázist, hanem olyan lekérdező és adatkereső szoftvert kíván alkalmazni, amelynek segítségével az adatszolgáltató intézmények adatbázisaiból jutnak hozzá a szükséges információkhoz, és azokat továbbítják a lekérdezők számára.

A Girodat Rt. a vele megállapodást kötő bankok részére információkat nyújt, a BM Adatnyilvántartó Rendszerével határozatlan időre megkötött együttműködési megállapodás alapján. A szolgáltatás lényege, hogy a kereskedelmi bankok és pénzügyi vállalkozások automatikusan, on-line módon, időkorlátozás nélkül információt kérhetnek le a Hivatal alábbi adatbázisából a hitelkérő személyére, okmányaira (személyi igazolvány, útlevel, vezetői engedély), tulajdonában álló gépjárműre.

A Girodat Rt. által tervezett szolgáltatások összessége a nyugat-európai országokban működő credit búró rendszerekhez közelít, ugyanakkor a jelenleg kiépített informatikai háttér, illetve a megfelelő adatbázis hiánya miatt a pénzügyi intézmények részéről alacsony az érdeklődés a már kiépített, és a jövőben tervezett szolgáltatások iránt.

### **3.3. A hitelreferencia szolgáltatás továbbfejlesztését befolyásoló körülmények**

Amint a tanulmány bevezető részében már részletesen ismertettük, az utóbbi években a lakossági hitelezés jelentős felfutása miatt olyan mértékben megnövekedtek a kereskedelmi bankok kockázatai, hogy elengedhetetlennek tűnik - a kereskedelmi banki kockázatkezelés hatékonyságának növelése érdekében - a természetes személyek eladósodottságára vonatkozó információ csere fejlesztése. A nemzetközi tendenciák azt mutatják, hogy a hitelinformációs rendszerek szerves fejlődése során a lakossági hitelek esetében a csak negatív információkat kezelő, kötelező adatszolgáltatáson alapuló hitelreferencia szolgáltatók mellett jön létre **egy rugalmasan működő, önkéntes alapon szerveződő, piaci szolgáltatásokat nyújtó credit búró rendszer**. Ez megvalósulhat egy már jól működő rendszer adaptálásával, saját rendszer fejlesztésével, illetve egy multinacionális, credit búró szolgáltatást nyújtó céghez történő csatlakozással. Egy ilyen pozitív listás nyilvántartáson alapuló szolgáltatás a kereskedelmi bankok számára megfelelő mennyiségű információt szolgáltat arról, hogy a hiteligenylést benyújtó ügyfélnek milyen fennálló kötelezettségei vannak illetve voltak, azokat hogyan fizette, illetve van-e másik hitelkérelme folyamatban valamelyik másik banknál. Emellett a legtöbb credit búró szolgáltatást nyújtó rendszer az adósról nyilvántartott, az egyes hitelszerződések történetére vonatkozó adatok alapján minősíti is az ügyfél fizetőképességét és

tájékoztatást ad az ügyfél eladósodottságának mértékéről. A fejlettebb szolgáltatást nyújtó rendszerek az információt kérő bank számára elkészítik az ügyfél scoring-ját is. Ezen információk alapján a bank viszonylag gyorsan és anélkül, hogy túl sok dokumentumot kérne be az ügyfélről képet tud alkotni arról, hogy milyen kockázata vannak a hiteligénylő számára nyújtandó hitel megtérülésének, mekkora a visszanyerés valószínűsége. A kapott információk nemcsak abban a döntésben segítenek, hogy odaítélje-e a bank a kért hitelt, hanem abban is, hogy milyen kockázati felárat számoljon.

A credit büro szolgáltatás a megbízható **adósok számára is előnyökkel jár**, hiszen az adataikhoz történő hozzáférés engedélyezése ellenében kedvezőbb kondíciókkal és rövidebb idő alatt juthatnak hitelhez, mint a kötelezettségeiket kevésbé pontosan teljesítő ügyfelek. Amint már a bevezető részben is utaltunk rá, a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a credit büro rendszerek által nyújtott információk alapján a bankok jobban meg tudják ítélni az ügyfél teherviselő képességéhez mért eladósodottságát. Ez különösen fontos lenne Magyarországon, ahol a lakossági hitelezés még csak igen rövid múltra tekint vissza, s így maguk az ügyfelek sem képesek minden esetben felmérni, hogy egy hosszabb távon, illetve egy recessziós időszakban hogyan alakulna a fizetőképességük, hiszen a hiteligénylők jelentős része erről még nem rendelkezik gyakorlati tapasztalatokkal.

Ugyanakkor **a credit büro rendszer szolgáltatásait alapvetően meghatározza, hogy milyen méretű az adatbázis**. Csak abban az esetben szolgálhat a rendszer megbízható adatokkal, amennyiben a lakossági hitelezési piacon meghatározó bankok többsége önkéntesen csatlakozik és szolgáltat adatot. Amennyiben az adatbázis csupán a hitelezési piac egy szűkebb szegmensét fedi le, abban az esetben az információk megbízhatósága kérdőjeleződik meg s ez meghatározza a szolgáltatás minőségét.

Magyarországon **a pénzügyi intézmények körében** - annak ellenére, hogy jó részük elismeri a lakossági hitelinformációs rendszer működésének és továbbfejlesztésének szükségességét - **a számtalan pozitívum ellenére sincs még meg a megfelelő érdekeltség ahhoz, hogy önkéntesen csatlakozzanak egy piaci alapon létrehozott credit büro rendszerhez**. Ezt támasztja alá a Girodat Rt. által kiépített Credit Büro szolgáltatás iránti alacsony érdeklődés.

Ahhoz, hogy megértsük e látszólagos ellentmondás okait fontos megvizsgálni ebből az aspektusból a jelenlegi magyar helyzetet.

- A bevezető részben már utaltunk arra, hogy előfordulhatnak olyan piaci helyzetek, amikor a bankok közötti információ cseréből származó előnyöket háttérbe szorítják azok a veszteségek, hátrányok, amelyeket egyes piaci szereplők elszenvedhetnek, amennyiben a számukra fontos üzleti értéket képviselő információkat más bankok számára egy bankközi hitelinformációs rendszeren keresztül átadják. Magyarországon a lakossági piacon folyó éles piaci verseny miatt **a nagyobb piaci részesedéssel rendelkező bankok számára nagyobb veszteséget jelent, ha lakossági ügyfeleikről információt szolgáltatnak annál, mint amennyit profitálhatnak a hitelinformációs rendszerből lekérdezhető adatokból**. A hátrányok abból erednek, hogy így más, a lakossági piaci részesedés növelésére törekvő bankok számára is könnyebben megszerezhetővé válnak azok az ügyfelek, amelyek eddig azért tartózkodtak más banknál igénybe venni a szolgáltatást mert, mint új ügyfelektől sokkal több információt kértek, illetve

hitelkérelmük elbírálása is tovább tartott, mint annál a banknál, amelynél már a több éves kapcsolat révén jobban ismerték őket.

- A bankok önkéntes információ cserétől való tartózkodásában szerepet játszik az is, hogy a rendszerváltást követően nagymértékben megerősödött **a természetes személyeknek az információs önrendelkezési joghoz<sup>19</sup> való ragaszkodása**, amelyet mint alkotmányos jogot a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (továbbiakban: adatvédelmi törvény) előírásai is szigorúan védenek. A magánszemélyek jelentős része - s ezt alapvetően meghatározza a társadalmi közhangulat - jelenleg még sokkal fontosabbnak érzi, hogy személyes adatait minél korlátozottabb körben használhassák fel, mint az abból származó előnyöket, hogy a személyes adatok és az ahhoz kapcsolódó hitelinformációk cseréje révén esetleg gyorsabb és kedvezőbb feltételekkel kaphatna hitelt. A kereskedelmi bankok ügyfeleik jelentős hányadának ilyen típusú hozzáállása és érzékenysége miatt nem szívesen vállalják fel a személyes adatok önkéntes átadásából eredő esetleges konfrontációkat.
- Befolyásoló körülmény továbbá, hogy **a hitelinformációs rendszerhez történő csatlakozás - főleg a kezdeti időszakban - jelentős költségekkel járhat** a bankok számára. A saját belső nyilvántartási rendszereik fejlettségétől (fejletlenségétől?) függően jelentős beruházási költségeket emészthet fel a számítástechnikai fejlesztés, amelynek révén adatot tudnak szolgáltatni a hitelinformációs rendszer részére, illetve az onnét származó információkat fogadni tudják. Ezen felül fizetniük kell a szolgáltatásért is, amelynek jelentős részét ugyan továbbterhelik ügyfeleiknek, de ezzel tovább emelik a hitel árát. Tekintettel a költségérzékeny hitelfelvevői körre és az éles piaci versenyre a hitel árának emelése miatt hátrányosabb helyzetbe hozná a credit büro szolgáltatást igénybe vevő bankot a piacon, azoknál a versenytársaknál, akik nem csatlakoztak a rendszerhez. (A teljesség kedvéért hozzá kell azonban tenni, hogy hosszabb távon ezen költségek valószínűleg megtérülnének a csatlakozó bankok számára azáltal, hogy a többletinformációk révén hatékonyabban tudnák a visszanyerési kockázatokat feltárni, amelynek révén csökkennének a hitelportfólió veszteségei.)

Meg kell állapítanunk, hogy a fentiekben felsorolt körülmények miatt, jelenleg nincs lehetőség a magyar lakossági hitelezési piacon - az USA-ban már több évtizede jól működő, s Nyugat-Európában is egyre terjedő - klasszikus credit büro szolgáltatás bevezetésére. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lenne szükség a jelenlegi negatív adatnyilvántartáson alapuló információcsere továbbfejlesztésére. Amellett, hogy a pénzügyi rendszer stabilitásának megőrzése érdekében elengedhetetlenné vált a lakossági hitelezés gyors felfutásából eredő kockázatok csökkentése a bankközi információcsere továbbfejlesztése révén, a kereskedelmi bankok részéről is egyre határozottabban fogalmazódik meg az igény a jelenlegi rendszer továbbfejlesztésére,

---

<sup>19</sup> Az információs önrendelkezési jog elve értelmében mindenki maga rendelkezik személyes adataival, és személyes adat csak abban az esetben kezelhető (gyűjthető, továbbítható, vagy tartható nyilván, dolgozható fel), amennyiben ahhoz a személyes adat tulajdonosa, vagyis az érintett hozzájárul. Az érintett hozzájárulása hiányában csak törvény rendelheti el a személyes adatok kezelését. Az adatvédelmi törvény előírja, hogy csak közérdekből, illetve megfelelő indokokkal alátámasztva lehetségesen kötelező módon elrendelni adatkezelést, s csak olyan mértékben ameddig az adatkezelés céljának eléréséhez elengedhetetlen.

és egy, a természetes személyek pozitív adatain alapuló hitelinformációs szolgáltatás kialakítására.

### **3.3. A pozitív listás hitelinformációs rendszer kialakítása**

Tekintettel arra, hogy az elméleti szempontból és nemzetközi gyakorlat alapján ideális modell megvalósítására a sajátos magyar körülményeket figyelembe véve jelenleg nincs lehetőség, ezért olyan speciális rendszer kialakítására van szükség, amely viszonylag rövid idő alatt és nem túl magas költségáldozattal kivitelezhető. A megoldásnál alapvető szempont, hogy a kialakított rendszerhez történő csatlakozást kötelező jelleggel törvény írja elő, ugyanakkor a rendszer fejlesztése során beépítésre kerüljenek olyan elemek is, amelyek a nemzetközi gyakorlatban jól kiépített credit büro szolgáltatásnál már megvalósultak, oldva ezzel a klasszikus hitelnyilvántartók jellegét meghatározó rugalmatlanságot.

Az alábbiakban megvizsgáljuk egyrészt technikai oldalról a fejlesztési lehetőségeket és az ehhez kapcsolódó problémákat, majd áttekintjük azokat a jogi oldalról felmerült kérdéseket, amelyek megoldása elengedhetetlen a pozitív listás hitelinformációs rendszer kialakításához.

#### **A pozitív listás lakossági hitelinformációs rendszer kialakításának technikai és információtechnológiai kérdései**

Technikai oldalról a legfontosabb kérdés, hogy egy új rendszer fejlesztésével (illetve egy külföldi rendszer adaptálásával) **vagy a már meglévő rendszerek valamelyikének továbbfejlesztésével lehet-e optimálisan megvalósítani a pozitív listás hitelinformációs rendszert.** Egy új rendszer kifejlesztésénél a francia, illetve német (SCHUFA) minta követése mérlegelendő, míg a külföldi rendszer átvétele szempontjából a lengyel példa tűnhet előnyös megoldásnak. Mindhárom rendszer esetében közös vonás, hogy klasszikus pozitív listás adatbázisok, amelyek az ügyfelek hiteltörténeteit tartják nyilván, s ez alapján megállapítható, hogy az adós pontosan fizeti-e az esedékes törlesztő részleteket, s ha nem, akkor hány napos és milyen összegű elmaradása van. A rendszer különösen a megbízható és mindig határidőben teljesítő adósok szempontjából kedvezőbb, hiszen az ilyen adósok hitelszerződéseinek története a bank számára azt jelzi, hogy az ügyfél számára engedélyezendő újabb hitel visszanyerésének kockázata alacsony, ezért kedvező feltételekkel lehet elbírálni az adós által benyújtott hitelkérelmet. Hátránya a rendszernek, hogy fejlesztése és bevezetése viszonylag hosszú időt vesz igénybe<sup>20</sup> és magas költségekkel jár. Jelentős beruházási költséget igényel a rendszer kifejlesztése, és a csatlakozó bankok számára további költségterhet jelent saját számítástechnikai rendszereik átalakítása úgy, hogy képesek legyenek az új hitelinformációs rendszer felé történő adatszolgáltatásra.

Figyelembe véve a lakossági hitelportfolió jelenlegi és a közeljövőben várható jelentős növekedése miatti idő és a bankok részéről jelentkező anyagi erőforrás korlátokat, célszerűbbnek látszik a már meglévő **BAR lakossági részének**

---

<sup>20</sup> A három említett lehetőség közül a lengyel változat adaptálása lehetne a leggyorsabb, ugyanis a rendszer fejlesztői és üzemeltető azt ajánlották, hogy kilenc hónap alatt a magyar igényeknek megfelelően átalakítva átadják a rendszert.

**továbbfejlesztése.** Ebben az esetben a BAR felé történő adatszolgáltatást kiterjesztenék minden hitelszerződésre, de a szerződés bekért adatai között a hiteltörténet nem szerepelne, hanem csak a törlesztő részlet nagysága, és gyakorisága, a hitelszerződés kelte, lejárat, a hitelszerződés státusza illetve a mulasztás összege és dátuma, amennyiben annak mértéke és időtartama meghaladja a törvényben előírt határértékeket. Az időtényező kiemelt szempontnak számít, hiszen a hitelezési aktivitás felfutásának jelenlegi üteme mellett feltétlenül szükséges, hogy minél gyorsabban kiépüljön az ügyfelek teherviselő képességéről is információkat tartalmazó adatbázis, és a bankok a lehető leghamarabb információt kapjanak a hitelt igénylő ügyfelek eladósodottságáról. Abból a szempontból is kedvezőbb ez az alternatíva, hogy a Hpt. módosítására ez év utolsó negyedében van lehetőség, tehát akkorra mindenképpen szükséges meghatározni a pozitív listás rendszer megvalósításának kereteit. A megoldás további előnye, hogy a bankoknak a már meglévő negatív listás adatszolgáltatáshoz kialakított rendszereiket kell továbbfejleszteni.

Hátránya ugyanakkor ezen megoldásnak, hogy a bankok a klasszikus pozitív listás hitelinformációs rendszerekhez viszonyítva kevesebb adathoz jutnak hozzá. Így például egy adott hiteligenylőről nem fogják tudni pontosan lekérdezni, hogy mikor milyen pontosan törlesztett, hanem csak arról értesülnek, ha az ügyfél késedelme már meghaladta a törvényben előírt 90 napot és összegében pedig a minimálbér háromszorosát. Amennyiben az ügyfél ilyen mértékű mulasztást nem követett el, hanem csak ennél kisebbet, abban az esetben a rendszer nem tart róla nyilván negatív információt, tehát a bank arról értesülhet, hogy mikor, milyen nagyságú hitelt kapott, s azt milyen ütemezésben kell visszafizetnie. A kapott információk nem adnak ugyanakkor arra vonatkozóan iránymutatást, hogy az adott ügyfél minden esetben pontosan és megbízhatóan teljesített-e vagy esetleg időnként volt neki a törvényben előírt mértéknél kisebb elmaradása. A kevesebb információ révén a bankok kevésbé szofisztikáltan tudják mérni az egyes hitelek visszafizetési kockázatait, ami a jó adósok esetében az optimálistól eltérő kockázati felárat eredményezhet.

A következő fontos kérdés a továbbfejlesztendő lakossági adónyilvántartó rendszer **adatszerkezetét** illetően merülhet fel. A természetes személyek egyszerűbb és gyorsabb azonosítását ugyanis jelentős mértékben megkönnyítené, ha a jelenleg használt **természetes azonosítók** (családi név, utónév, születési dátum, születési hely, anyja neve) **mellett egy közhitel azonosítót is alkalmazni lehetne.** Erre legmegfelelőbbnek tűnik a **személyi szám**, amelynek jelenlegi alkalmazását a vonatkozó törvényi előírások nem teszik lehetővé. Az azonosító használatára azért lenne szükség, mert a pozitív listás rendszer kiépítése révén a jelenlegi 75.000 ügyfélszám 2-3 millióra is megemelkedhet, s ilyen nagyságrendi ugrás esetén a jelenleg alkalmazott természetes azonosítókkal lényegesen nehezebbé és bonyolultabbá válik az azonosítás. (A személyi szám használatához szükséges törvényi előírások módosítására még részletesen kitérünk a következő fejezetben, a jogi feltételek ismertetésénél.)

Az adatszerkezetet érintő fontos kérdés, hogy a negatív listás nyilvántartás felé ezidáig csak a törvényben meghatározott hitelmulasztásokat kellett jelenteni, s nem derült fény arra, ha az adós a hiteligenylés során, vagy a hitelügylet kapcsán valamilyen csalást, visszaélést követett el. Az eddigi tapasztalatok azt mutatták, hogy az ezekhez a rosszhiszemű cselekvésekhez kapcsolódó információk is fontosak a bankok számára, ezért **a hitelinformációs rendszernek negatív eseményként**

**nyilván kellene tartania, ha az ügyfélnek a rosszhiszeműsége miatt elutasított hiteligénylése volt, illetve ha a hitelszerződését rosszhiszeműség miatt mondta fel a bank.** (Az ilyen negatív események nyilvántartásához szintén szükséges a törvényi háttér módosítása, ezért erre a kérdésre is kitérünk még a jogi feltételeknél.)

A pozitív listás rendszer kialakításához az ügyfelekkel kötött hitelszerződésekről nyilvántartott adatokat is ki kell egészíteni, ugyanis a jelenlegi negatív listás lakossági rendszerben a mulasztási adatokon kívül csupán a szerződés megkötésének, lejáratának és megszűnésének dátuma szerepel. A pozitív listás rendszerben meg kell jelennie, hogy milyen az ügyfél által felvett hitel típusa, milyen összeget és milyen ütemezésben kell fizetnie az ügyfélnek, illetve a már megszűnt szerződések esetében nyilván kell tartani, hogy hogyan szűnt meg a szerződés (adós visszafizette, biztosíték érvényesítése révén a hitel megtérült, leírásra esetleg értékesítésre került követelés stb.<sup>21</sup>).

Kiemelten fontos szempont, hogy **az új pozitív listás rendszer adatokkal történő feltöltése hogyan és milyen határidőre történjen meg.** Ennél a kérdésnél figyelembe kell venni, hogy mind az adósnilyvántartó rendszer továbbfejlesztése, mind a bankok által üzemeltetett rendszerek adatszolgáltatásra történő felkészítése időt vesz igénybe. A felkészülési idő nagyságát jelentős mértékben meghatározza az egyes banki rendszerek fejlettsége, hiszen a kisebb, korszerűbb integrált rendszereket üzemeltető bankok számára gyorsabban megy az új adatstruktúrának megfelelő adatszolgáltatásra való áttérés, mint a nagyobb és esetleg több rendszerrel rendelkező bankok esetében. Emiatt a feltöltés fokozatosan és az egyes bankok felkészültségéhez rugalmasan alkalmazkodva valósulhat meg. Ugyanakkor a feltöltés túlzott mértékű elhúzódása is problémát jelenthet, hiszen a hitelezési aktivitás felfutásának időszakában nem jutnak a bankok elegendő információhoz a hitelt kérő ügyfelek más bankokkal szemben fennálló kötelezettségeiről, amely növelheti a kihelyezés kockázatait. Ezért törvényben szükséges meghatározni egy egyéves határidőt, ameddig minden pénzügyi intézménynek el kell kezdenie az új rendszer adatokkal történő feltöltését. (A jelenlegi ismereteink alapján a Hpt. módosítás hatályba lépésének várható dátuma 2003. január 1. lesz, tehát az ösfeltöltést legkésőbb 2004. január 1-jéig kellene elkezdenie minden adatszolgáltatásra kötelezettnek.)

Sokat vitatott súlyponti kérdés, hogy **milyen dátumú kockázatvállalási szerződések kerüljenek a rendszerbe.**

A pénzügyi rendszer biztonsága azt követeli meg, hogy a törvénymódosítás hatályba lépését követően **a lehető leghamarabb létrejjön a bankok számára érdemi és használható információkat szolgáltató adatbázis.** Ez akkor valósulhat meg, ha a törvénymódosítás hatályba lépésekor fennálló és 1998. január 1-ét<sup>22</sup> követően megkötött, valamint a törvénymódosítás hatályba lépése után létrejött szerződésekre vonatkozik az ösfeltöltés. Ebben az esetben ugyanis a törvény hatályba lépését követő egy-másfél év múlva, vagyis még a hitelezési aktivitás erőteljes növekedésének az időszakában jutnának a bankok megfelelő információkhoz a hiteligénylők

<sup>21</sup> Az adatszerkezetet érintő részleteket lsd.: BISZ Rt.: A teljes listás lakossági hitelnyilvántartó rendszer adattartalma, működése (1.4 verzió), 2002. augusztus

<sup>22</sup> Az 1998. január 1. után megkötött szerződések azért kerülhetnének be az adatbázisba, mert az 1998. január 1-én hatályba lépő Hpt. ad lehetőséget a természetes személyek adatainak központi adósnilyvántartó rendszer felé történő továbbítására. (Ezt megelőzően a Hpt. értelmében ezen adatok banktitoknak minősültek.)



eladósodottságáról, s ezzel jelentős mértékben csökkenthetnék a lakossági hitelezés felfutásából eredő kockázatokat. Fontos érv az ösfeltöltés ezen formája mellett, hogy az adatbázisba bekerülnének azok a hitelek is, amelyeket még a törvény hatályba lépésekor fennállnak, de a hatályba lépést megelőzően, azaz a jelenlegi igen aktív hitelezési időszakban kötöttek meg. (Ez különösen fontos lenne az utóbbi egy évben megkötött hosszú lejáratú lakásépítési hitelszerződéseket illetően.)

A jogi álláspont szerint ugyanakkor csak a törvénymódosítás hatályba lépését követően megkötött hitelszerződések adatai kerülhetnek be az adatbázisba az ösfeltöltés során, ugyanis a törvénymódosítás hatályba lépését megelőzően kötött, de a hatályba lépéskor fennálló szerződések átadása a törvénymódosítás visszamenőleges hatályát jelentené, s erre nincs lehetőség.

Ez a javaslat azonban véleményünk szerint lényegesen kitolná az adatbázis kiépítésének időtartamát s a törvénymódosítás hatályba lépését követő 3-4 év múlva lenne a bankok számára megfelelő információkkal feltöltve a nyilvántartás. Emellett ezen megoldás hátránya, hogy egyáltalán nem kerülhetnének bele az adatbázisba azok a hosszú lejáratú hitelszerződések, amelyeket a bankok az elmúlt egy másfél évben kötöttek, illetve a törvénymódosítás hatályba lépéséig még kötnek.

Álláspontunk szerint a lakossági hitelállomány jövőbeni hasonló intenzitású növekedése komoly veszélyeket rejthet magában, amennyiben a bankok nem kapnak elegendő információt a hitelfelvevők teherviselő képességéről. Az ügyfelek túlzott mértékű eladósodottsága ugyanis jelentősen megnövelheti a nagy lakossági kereskedelmi bankok hitelezési veszteségeit, s ez a bankok mérete miatt kihatna a teljes pénzügyi szektorra. Ebből következően alapvető gazdasági érdek a használható adatbázis minél rövidebb idő alatt történő kiépítése, amelyhez meg kell találni a megfelelő jogi kereteket.

## **A pozitív listás lakossági hitelinformációs rendszer jogi feltételei**

A technikai keretek meghatározásán túl tehát **a törvényi feltételek** megteremtése is fontos a pozitív listás lakossági adónyilvántartó rendszer kialakításához. Ehhez elsősorban **a hatályos Hpt. módosítására lenne szükség**, amely természetes személyek esetén jelenleg csak az előírások szerinti mulasztások elkövetése esetén teszi lehetővé az adatok kezelését. A Hpt. banktitok sértés alóli kivételeket szabályozó előírásait kellene úgy átalakítani, hogy összehatártól függetlenül minden természetes személlyel kötött hitelszerződésről adatot lehessen szolgáltatni a lakossági adónyilvántartó rendszer számára, s az adatbázisból az adatszolgáltatók információkat kérhessenek le. Amint már arra korábban is kitértünk, az adatvédelmi törvény alapján ugyanis csak törvény rendelheti el a természetes személyek adatainak kezelését, s az adatvédelemre vonatkozó előírások értelmében csak olyan körű személyes adat kezelését írhatja elő, amely a meghatározott cél teljesítéséhez szükséges.

Az adatvédelmi törvény értelmében a természetes személyek adatainak kezelését elrendelő törvényben részletesen szabályozni kell az érintettek jogait. Ennek megfelelően **a Hpt. módosításnak is rendelkeznie kellene arról, hogy az ügyfeleket írásban tájékoztatni kell a hitelinformációs rendszer felé történő adatszolgáltatásról.** Ezen kívül törvényi oldalról biztosítani kell az adós számára,

hogy még az előírt mulasztási időszak (90 nap) letelte előtt tudomást szerezzen arról, hogy a mulasztás esetén információt fognak róla szolgáltatni a hitelinformációs rendszer felé. Amennyiben az adós ezt az adatszolgáltatást, illetve az ezzel járó szankciót el akarja kerülni, lehetőséget kell adni számára a lejárt tartozás megfizetésére még a 90 nap lejártá előtt, annak érdekében, hogy mentesüljön a mulasztással kapcsolatos nyilvántartásba vétel alól. Biztosítani kell továbbá - az adatvédelmi előírásoknak megfelelően - **az ügyfelek saját adataikhoz való hozzáféréseinek és lekérdezéseinek jogát, és lehetőséget kell adni arra, hogy amennyiben helytelen információkat kezel róla az adatbázis, kezdeményezze az adatok módosítását, és tájékoztatást kapjon a javított adatokról.**

Az adatvédelmi törvény előírásai értelmében csak olyan adatok kezelésére van lehetőség, amelyet a vonatkozó törvény megfogalmaz, s ennek betartása érdekében a pozitív listás nyilvántartó rendszerben kezelendő **ügyfél és hitelszerződés adatok Hpt.-ben történő tételes felsorolására** van szükség. A technikai keretknél már említett rosszhiszeműségből eredő hiteligenylés visszautasítást, valamint hitelszerződés felmondást, mint negatív esemény hitelinformációs rendszernek történő átadását is szerepeltetni kell a Hpt. módosításban, annak érdekében, hogy a központi adósnilyvántartó rendszer részére ezeket az információkat is szolgáltatni lehessen.

A Hpt. mellett ugyanakkor szükség van még egy törvény módosítására, ugyanis a személyi szám, mint közhiteles azonosító alkalmazását **a személyazonosító jel helyébe lépő azonosítási módokról és az azonosító kódokról szóló 1996. évi XX. törvény csak meghatározott szervezetek és személyek részére engedélyezi**, s ebbe a körbe nem tartoznak bele a BISZ Rt., valamint az adatszolgáltatásra kötelezett pénzügyi intézmények. A törvény előírásait úgy célszerű módosítani, hogy az lehetővé tegye a központi adósnilyvántartó rendszer, valamint a rendszernek adatokat szolgáltatók számára a személyi azonosító jel kizárólag adósnilyvántartás céljára történő használatát.

#### **IV. Következtetések**

A lakossági hitelezés növekvő kockázatai Magyarországon is szükségessé tették, hogy a bankok megbízhatóbb információk alapján ítéljék meg hiteligenylő ügyfeleik eladósodottsági szintjét és teherviselő képességét. Hosszas fejlődési folyamat eredményeként a bankok közössége - mérlegelve a költségeket és a technikai lehetőségeket - a központi hitelnyilvántartó rendszer (BAR) lakossági részének tovább fejlesztésére tett javaslatot a pénzügyi kormányzat felé. Ezáltal a jelenlegi negatív listás lakossági adatbázis pozitív listás adatokkal kerülne kiegészítésre. Az átalakítás során szempont az is, hogy a hitelinformációs rendszer képes legyen az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően a tagországok hitelnyilvántartó rendszereihez történő kapcsolódásra. Ez azért is elengedhetetlen, mert a csatlakozást követően várhatóan megnő a határon átnyúló hitelezési tevékenység.

A pozitív listássá kiegészített lakossági hitelinformációs rendszer a **pénzügyi intézmények számára hosszútávon nyilvánvaló előnyöket hordoz**. Mindenek előtt hatékonyabbá tehetik kockázatkezelő rendszereiket azáltal, hogy a hitelbírálat minősége javul, és időigénye csökken, az új, teljesebb körű információcsere révén. Ugyanakkor jelentős költségmegtakarítást is elérhetnek a bankok, mivel hitelezési

veszteségeik hosszabb távon csökkenhetnek, valamint a hitelbírálati folyamat adminisztrációs terhei – bekért dokumentumok mennyisége, az adatok valódiságának ellenőrzése - is enyhülhetnek.

**Előnyöket hordoz** a továbbfejleszteni kívánt lakossági hitelinformációs rendszer **az ügyfelek számára** is. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a potenciális adósokról megszerezhető adatok biztonságának növelése és minőségi változása erősítheti a bankok közötti ügyfelekért folytatott versenyt. Ez egyrészt a szolgáltatások javulását eredményezheti, másrészt a kockázatok szofisztikáltabb értékelése, és egyértelműbb megítélése a megbízható adósok számára a kockázati felár csökkentését teszi lehetővé.

Kiemelt jelentőségű a hitelinformációs rendszer tovább fejlesztése a **teljes pénzügyi közvetítő rendszer szempontjából** is, mert a mikroszintű kockázatok csökkentésével elősegíthető a stabilitás fenntartása.

## Irodalomjegyzék

**Árvai, Zs. és Tóth, I. J. (2001)** „Likviditási korlát és fogyasztói türelmetlenség: A magyar háztartások fogyasztási és megtakarítási döntéseinek empirikus vizsgálata” *Közgazdasági Szemle*, december.

**Barron, J. és Staten, M. (2000)** „The Value of Comprehensive Credit Reports: Lessons from the U.S. Experience”, Draft.

**Chandler, G. és Johnson, R. (1992)** „The Benefit to Consumers from Generic Scoring Models Based on Credit Reports”, *IMA Journal of Mathematics Applied in Business and Industry*, Vol.4., pp. 61-72. Oxford University Press.

**Chandler, G és Parker L. (1989)** „Predictive Value of Credit Bureau Reports”, *Journal of Retail Banking*, Vol XI. No. 4. Winter, pp. 47-54.

**Miller, M. (2000)** „Credit Reporting Systems Around the Globe: The State of the Art in Public and Private Credit Registries”, World Bank Project on *Credit Information*.

**Pagano, M. és Jappelli, T. (1993)** „Information Sharing in Credit Markets”, *Journal of Finance*, Dec.

**Jappelli, T. és Pagano, M. (2000)** „Public Credit Information: A European Perspective”, CSEF, University of Salerno and CEPR.

**Stiglitz, J. és Weiss, A. (1981)** „Credit Rationing in Markets with Imperfect Information”, *American Economic Review*, Vol. 71.

Előadás a lengyel gyakorlatról és tapasztalatokról, Biuro Informacji Kredytowej Budapest, 2002. augusztus

BISZ Rt.: A teljes listás lakossági hitelnyilvántartó rendszer adattartalma, működése (1.4 verzió), 2002. augusztus

Bankszövetség: Javaslat a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény módosítására a központi hitelinformációs rendszer bővítésével összefüggésben (Tervezet, 5. változat) 2002. szeptember